

ZRÍNYI ILONA

Ozalja várában, a Zrínyiek ősi birtokán, szívesen látott vendég volt Wesselényi Ferenc nádorispánnak felesége, Széchy Mária. Anyja révén unokatestvére volt a két Zrínyi fiúnak, Zrínyi Péternek és Miklósnak. Ennek a rokonságnak a kapcsán aztán gyakran időzött a Zrínyi-házban. Ilyenkor köréje gyűlt az egész család. Dolgait elhanyagolva ott van körében a bán, Zrínyi Péter és ott van felesége is, a törekeny testű, de lángoló lelkű Frangepán Anna Katalin. És a gyerekek is minduntalan ott settenkedtek a szoknyája körül. A gyerekek már nagyobbacsák. Ilona egész nagy lánysorban van, Auróra már elhagyta a selypítést, a korban közöttük levő fiú, János, nyúlánk, kamaszkorban levő gyerek.

Zrínyi Ilona magas, szép leány. Széchy Mária töri is a fejét, hogy ki lenne az országban a legméltóbb, legjobban hozzáillő férj. Mert nem csekélység az ilyen gazdag, előkelő leány számára férjet keresni. Olyan férjet, aki korban is, rangban is, természetben, vallásban is, de ugyanakkor előkelőségben és gazdagságban is megüsse a mértéket. Széchy Máriának legkedvesebb terve, hogy Zrínyi Ilonát Rákóczi Ferencsel kellene összeismertetni. Az ifjú Rákóczi lenne a legméltóbb férje Zrínyi Ilonának. A Rákóczi család a legtekintélyesebb az országban. Az ifjú Rákóczi apja, II. Rákóczi György, Erdély választott fejedelme volt s így rangban is, méltóságban is, egyenlő Zrínyi Péterrel, a horvát bánnal. Gazdagsága is tekintélyes és özvegyére ugyancsak nagy vagyont hagyott hátra. Anyai részről sincs semmi kivetni való. Igaz, hogy Rákóczi Ferenc anyját, Báthory Zsófiát zsu-gorinak, pénzéhesnek tartják az országban, de az öreg fejedelemasszony olyan hitbuzgó katolikus. S ez megint sokat jelent.

Zrínyi Péter és felesége mosolyogva hallgatják Széchy Mária tervezéseit. De a Rákóczi-féle házasságban ők sem

tudnak hibát találni. Zrínyi Ilonának Rákóczi Ferencsel való esetleges házasságát ők is csak szerencsés gondolatnak mondják. S nemcsak Zrínyi Ilona sorsa miatt. Mert mind Zrínyi Péternek és feleségének, mind Széchy Mária nádorispánnak rejtett okai is vannak ezzel a házassággal kapcsolatosan. Zrínyi Péter, Wesselényi nádor, Lippay Ferenc, az érsek s még sokan a vezető férfiak közül igen elégedetlenek voltak az akkori állapotokkal. Már a vasvári béke óta tart az elégedetlenségük, mert ez a törökkel kötött béke és az utána következő idők mutatták meg, mit várhatott a magyarság Lipót király uralkodásától. Sok bánat, keserűség szakadt rájuk ez alatt az uralkodás alatt. És éppen ezért hazafias elégedetlenségük és bánatuk szövetségbe hívta őket. Tenni szerettek volna az ország érdekéért. Együttes erővel, együttes hatalommal cselekedni a magyarságért. Ehhez pedig jó társ lenne a Felvidéken olyan nagy szerepet játszó, gazdag Rákóczi.

Wesselényiné Széchy Mária tehát utána jár a tervének. Nincs is annak sok akadálya. A fiatalokat összehozza, megismerteti egymással. Azok összeismerkednek, megtetszenek egymásnak, aztán Rákóczi megkéreti, eljegyzi Zrínyi Ilonát. Báthory Zsófia valahogy nem lelkesedik ezért a házasságért. Nem rajong valami nagyon a Zrínyiekért, akik gyakran újjat húznak a királyi udvarral. De Zrínyi Ilona mégis csak a legkülönb leány az országban, nálánál gazdagabbat, méltóbbat keresve sem találhat Rákóczi Ferenc. így hát beleegyeznek a házasságba és örömmel készül az esküvőre.

A kézfogót 1666 márciusában tartják meg Makovica várában. Az ünnepségen ott van az ország színe-java. Nincs főasszony és nagyúr, aki ne lenne hivatalos erre az esküvőre. S kevés akad olyan is a meghívottak közül, aki kivonná magát a meghívás alól és otthon maradna.

Csodálatos fénnel és pompával megy végbe az esküvő. A király személyét Szelepcsényi György kalocsai érsek képviseli és ő is adja össze a fiatalokat. Am ugyanakkor, amikor Zrínyi Ilona és Rákóczi Ferenc örök hűséget esküsznek egymásnak, ugyanakkor mások is esküre emelik a kezüket. Ugyanazon az ünnepélyen, felhasználva az esküvő napját és helyét, kézfogással, esküvel és pecséttel ellátott hitlevelekkel fogadják meg a Wesselényi-féle szövetség vezetéi, hogy az ország érdekeiért mindenkor síkra szállnak és mindent el-

követnek, hogy magukat a Habsburg uralom alól mentesítsék.

Rákóczi Ferenc mit sem tud a Wesselényi-féle szövetekezésről. Zrínyi Ilona is csak keveset. Még Ozalja várában, ahol született és nevelkedett, hallott rebesgetni az ország sorsáról. Lánglelkű édesanyja beléje is beleoltotta a szülőföld iránti szeretetet s ez készítette, hogy már mint egész kis gyermekleány nagy érdeklődéssel hallgasson a felnőttek beszédére, amikor azok — apja, anyja és más nagyurak — a haza állapotáról, a nemzet nehéz sorsáról beszéltek. Különösen az anyját szerette hallgatni. Mennyi lelkesedés és tűz is volt Frangepán Anna hangjában, amikor a hazáról beszélt. S hogy tudta gyűlölni a németeket, törököt. Lelkesedése, izzó hazaszeretete átragadt családjának minden egyes tagjára, ismerőseire, rokonaira. Minden szava gyújtó láng volt. Zrínyi Péter és Zrínyi Ilona egyaránt hallgattak a szavára. Tehát Zrínyi Ilona még ott, Ozalja várában hallhatott erről az elégedetlenségről és tudott arról, hogy anyja, apja egy szövetekezés eszméjét vetették fel. De hogy a szövetekezés milyen állapotban volt, arról Zrínyi Ilona sem tudott.

Zrínyi Ilonának kissé rossz otthagyni a megszokott Délvidéket. Hiányzik neki anyja, apja, a kis nyelvtudós János, de még a kis hízelkedő Auróra húga is. S hiányzik neki Ozalja vára, ahol annyi boldog, szép napot töltött el családjának körében. De hiányát érzi a megszokott vidéknek és a horvátországi, főnemesi társaságnak, amelyben olyan szívesen időzött. Művelt, tanult volt az a kör, mert Zrínyi Miklós nyomdokain haladt és csak a szépért és jóért lelkesedett.

Mindezt erősen nélkülözte Zrínyi Ilona Rákóczi Ferenc otthonában. Báthory Zsófiát sem tudta valahogy megkedvelni. A fejedelemasszony túlságos takarékosága, rideg életmódja hidegséget árasztott maga köré és ebben a fagyos levegőben megfagyott Zrínyi Ilona szeretete, őt — bár igaz katolikusnak tartja magát — nem lelkesítik a térítések s nem tudja gyűlölni a protestánsokat, csak azért, mert azok más, nem ugyanannak a vallásnak a hívei, mint ő. Férjének anyjával így nem tud összelegedni. Rákóczi Ferencet meg túl gyakran elszólítják hazuról a közügyek.

Ilyenkor Zrínyi Ilona magára marad. Semmi kedve sincs, hogy ellátogasson Báthory Zsófiához. Inkább eldol-

gozgat a kertben, gyönyörködik a virágaiban, munkálkodik, olvas vagy levelet ír haza, rokonainak, ismerőseinek. S így repülnek tova az órák, a napok, csendes egyhangúságban. Néha-néha jólesően megszakítja ezeknek az egyforma napoknak sorát egy lakodalom, eljegyzési ünnepély vagy egy hosszabb út, amely távolabbi vidékekre hívja.

S közben figyelemmel kíséri az országos ügyeket is. Különösen a Wesselényi-féle szövetezés érdekli. A Frangepán Anna által megindított ügy valahogy nem tud előbbre jutni. Ellentétek és ellentétek merülnek fel a vezető férfiak között s ezek meggátolják az ügy előrehaladását. Pedig Ilona már férjét is megnyerte a szövetezésnek. Ez atyja sárospataki tartózkodásakor történt. Zrínyi Péter azért jött a Felvidékre, hogy a gazdag és haderőben tehetős Rákóczit is megnyerje az ügynek. S ebben Ilona szívesen segítségére volt. A szövetezésről akkor már úton-útfélen suttogtak. Rákóczi is hallott már róla. S nem is fogadta ellenséges érzellemmel. Igaz, hogy Rákóczi Ferenc Báthory Zsófia nevelése volt, aki pedig csak két dolgot tartott szentnek a világon: a katolikus valláshoz és a királyhoz való hűséget; de ugyanakkor jó hazafi is volt. Így hát Zrínyi Péternek és Zrínyi Ilonának nem volt nehéz dolga Rákóczit is belevonni a szövetezésbe és megnyerni az eszmének.

Pedig akkor már megvoltak a Wesselényi szövetezésnek a maga árulói. Pénzért, a saját maguk bőrének megmentéséért árulták el a mozgalmat a bécsi udvarnak. Úgy hogy mire Rákóczi Ferenc fegyverbe szólította embereit, a bécsi udvar előtt már semmi sem volt többé titok. Zrínyi Péterek is megtudták, hogy mozgalmukról ott fent tudomást szereztek. A fegyveres ellenállás és az ügy kibontakozásának időpontja még nem érkezett el. Még korai volt az idő. A szövetezők tehát megijedtek. És leghelyesebbnek találták, ha a király elé járulnak és bocsánatát kérik.

Így tett Zrínyi Péter és Frangepán János is. De rosszul tették. Önként mentek Bécsbe a király kegyét és bocsánatát elnyerni s csak mint foglyok nyertek bebocsátást a császári városba. Katonákkal őrzött foglyok lettek. A bécsi udvar nem kért a töredelmes bűnösökből. Nyomára jött az összeesküvésnek és súlyosan meg akarta büntetni az ebben résztvevő-

Zrínyi Ilona

ket. Százan és százan kerültek börtönbe a szövetkezés miatt és a leggazdagabb családok ellen indult meg a peres eljárás. Zrinyi Ilona ijedt megdöbbenéssel hallotta a Bécsből jövő híreket. Olyan hírek voltak azok, amikről még csak álmodni sem mert volna. És éppen őt magát érték legsúlyosabban, mert elsősorban az ő családjáról szóltak. Megtudta belőlük, hogy apját és nagybátyját, Frangepán Ferencet Bécsújhelyen fogva tartják. Hallotta, hogy Ozalja várát, anyjának a házát, aki azt a bebocsátást kérő német katonák előtt önként megnyitotta, teljesen kifosztották, kirabolták, s hogy anyját magát Auróra húgával egyetemben harminc hosszú napokon keresztül fogva tartották a várban. Még öccse, János sem volt szabad, mert ő meg apjával osztotta meg egyideig a fogságot.

Szeretteinek balsorsa mázsás súllyal nehezedett Zrinyi Ilona lelkére. És még sem segíthetett rajtuk. Sőt féltennie kellett férje életét is, aki a Wesselényi összeesküvés titkának kiptattanásakor fegyverben volt, hogy a Habsburg ház ellen induljon.

Rákóczi Ferenc élete is veszedelemben forgott. Anyja, Báthory Zsófia, gyakran intette, szidta a fiát, amiért „rebellis” felesége és apósa példáját akarta követni. De Rákóczi Ferenc akkor Zrinyi Péter és Ilona hatása alatt kikerült Báthory Zsófia befolyása alól s nem sokat törődött anyja intelmeivel. Most, amikor bajba került, mégis kénytelen volt anyjához menekülni. Anyja magához hívatta és Rákóczi Ferenc életét féltve, sietett Munkács várába. „Te rossz fiú! — mondta neki a feljegyzések szerint — szövetséget kötöttél az eretnekekkel, fegyvert fogtál oktalan ipad tanácsára királyod ellen s búval, bánattal töltöd el napjaimat. De ipad megkapta jutalmát! Ellened és bolond híveid ellen is már jó a császár serege. Örvénybe rohantál, de még bízom a császár kegyelmében, csakhogy most már vége a háborúnak és ne gondolj annak további folytatására. Váramban vagy, ahol én parancsolok neked, ha akarsz, ha nem, engedelmeskedned kell!”

Korholta, szidta a fiát, de megfontoltan és tudatosan lépéseket tett az érdekében. A bécsi udvarban Báthory Zsófia nagy kegyben állott. Szerették, tisztelték. Amikor fia iránti

kegyelemért fordult a királyhoz, kérése meghallgatásra talált, de csakis súlyos feltételek mellett.

Elsősorban meg kellett ígérnie, hogy fiát maga mellett fogja tartani. Követelték, hogy összes váraiba, Munkács és Ecsed kivételével, német katonákat fogadjon és azonkívül 350.000 forintot fizessen, felerészben készpénzben, felerészben pedig élelmiszerben. Nagy összeg volt ez, amelyet még a hatalmas Rákóczi birtok sem tudott máról-holnapra kitermelni. Különösen pedig akkor nem, amikor az összes várak fosztogató német katonákkal voltak megrakva. Báthory Zsófiának tehát zálogba kellett tennie összes arany- és ezüst tárgyait, ékszereit, drágaköveit. Zrínyi Ilona is odaadta mindenét. Nem maradt egyetlen hitvány kis észere sem, mindent odaadott, csakogy férje életét megválthassa vele.

Szomorú időszak kezdődött most Zrínyi Ilona számára. Munkács várában lakott, anyósa oldalán. S a szigorú erkölcsű asszony nem titkolta azt a véleményét, hogy Rákóczi Ferenc jelenlegi szomorú helyzetét csakis a Zrínyiek okozták. Egyedül a Zrínyiek sodorták bele őt a bajba. Nem egyszer szemére hányta Zrínyi Ilonának, hogy ő és nyughatatlan anyja az okai, hogy Rákóczi Ferencet és őt, Báthory Zsófiát ekkora veszteség érte. De még gyermeki érzelmeit sem kímélte a fiatal asszonynak. Báthory Zsófiának az volt a véleménye, hogy mindazok, akik a király ellen merészelnék fegyvert fogni, megérdemlik a halált. Ezt hangoztatta Zrínyi Ilona jelenlétében is, sőt nem egyszer kifejtette előtte, hogy akik a szövetezés vezetői voltak, azoknak halállal kell bünhődniök vétkeikért.

Mennyire fáj ez a beszéd az érzékeny Zrínyi Ilonának! Anyjától örökölt heves vérmérsékleténél fogva már-már válaszolni is akart a kínzásszámba menő szemrehányásokra, de mindig meggondolta. Semmit sem felelt. Mert valahogy úgy érezte, hogy Báthory Zsófiának igaza van, amikor haragszik ő reá. Hiszen ő, a feleség volt az, aki rossz tanácsot adott az urának. Ám, ha nem felelt is a szemrehányásokra s nem mutatta, mily fájdalmasan érintik, amiket Báthory Zsófia mondott, sebként égették a lelkét. S különösen fáj, mert apja börtöne felől egyre csak rosszabb és rosszabb hírek érkeztek. Apja levelei telve voltak reménnyel és reménytelenséggel. De ügye akkor már a legrosszabbul

állott. S Zrínyi Ilona tudta ezt. S ugyanakkor anyjáról is rossz híreket kapott. Rebesgették, hogy Frangepán Anna Katalint betegen kényszerítették útnak indulni. Közben azonban teljesen kifosztották, minden pénzétől, ékszerétől megfosztották. Úgyhogy a valamikor dúsgazdag grófnőnek úgyszólván semmije sem maradt. Hiányos ruha- és fehéreneművel és összevissza 50 forintnyi vagyonnal indult Grác felé Auróra nevű leányával.

Mennyire féltette Zrínyi Ilona anyját és hűgát. S mennyi oka is volt a félelemre! Apja a sír szélén állott s felmentéséhez nem volt remény. Anyját kolostorba zárták s bár a királyi udvar meghagyta, hogy minden szükségletéről gondoskodjanak, elérkezett a tél s Frangepán Annának nem volt meleg ruhája, kabátja, amit magára vehetett volna. S a lánya még csak nem is küldhetett neki. Nem segíthetett az anyján. Még csak meg sem említhette volna Báthory Zsófia előtt, hogy szeretne számára pénzt vagy ruhaneműt küldeni. Báthory Zsófia házában megtűrt személynek érezte magát, aki-vel éreztették, hogy őt látták a bajok okozójának. Hogy merészelt volna anyja érdekében szólni. Vagy pénzt kérni Báthory Zsófiától, aki anyjáról, apjáról olyan kérlelhetetlen szigorral beszélt.

Így csak fájó szívvel hallgatta a híreket s tehetetlenül várta a végtelen hosszúságú napok múlását. S a hírek, amik Bécs felől jöttek, még sötétebb és sötétebb jövőt festettek elébe.

A kis Aurórárt elszakították anyjától, kolostorba zárták. Apácát akartak nevelni belőle. Zrínyi Ilonának ökölbe szorult a keze, ha arra gondolt, hogy az ő kis húga, a mindig kacagó gyermek, örökre be lesz zárva négy fal közé. S az öccse, akinek nyelvtudását, műveltségét még Bécsben is megcsodálták, nem követheti ősei nyomdokát. Jogot kell tanulnia, amikor kedve, szíve, lelke a katonaság felé húzza. S mennyire aggódott anyjáért is. Tudta, mit szenvedhet a gyermekeiért annyira aggódó anya, elszakítva azoktól. Mennyire vádolhatja magát, mennyit kesereghet.

S aztán jött a hír, amely mindennél rosszabb volt. 1671 április 30-án Bécsújhelyen vesztőhelyre vitték apját, nagybátyját. S neki Báthory Zsófia előtt még megsiratni sem volt szabad a „rebelliseket”.

De azután elmúltak ezek a rémséges napok is. Nem jött újabb hír Széchy Máriáról, az anyjáról, húgáról, öccséről. Tompa fásultság vett erőt Zrínyi Ilonán. Maga sem tudta, mint teltek el azok a napok s hogy bírta őket ki erőben, ép-ségben. Csak morzsolta a napokat és végezte dolgát gépiesen, lelketlenül.

Amikor Rákóczi felszabadult az anyai gyámkodás alól, akkor kezd csak önmagára találni Zrínyi Ilona. Rákóczi Ferenc vagyoni egyezséget köt anyjával s azontúl anyagilag is, személyileg is függetlenebb lesz. Már nem élnek Munkács várában. Felcserélik lakhelyüket. Most Bors, zemplénmegyei várban laknak. Itt is születik meg Zrínyi Ilona első gyermeke, Rákóczi Ferenc. Fia születése életkedvét is megnöveli. Kedélye megnyugszik és a békésen folyó napok feledtetik vele az elmúlt évek rémségeit.

A gyermek Rákóczi neveltetésére nagy gondot fordít. Hittanra és ábécére Bárkány János ferencrendi baráttal taníttatja, míg a latin nyelv mesteréül Badinyi Jánost választja ki számára.

Sokat foglalkozik a kis fiúval. Még alig tud beszélni a kis Ferenc, de lelkébe már is belecsöpögteti az Isten és a haza iránti szeretetet.

1676-ban újabb csapás éri. Meghal Rákóczi Ferenc. Zrínyi Ilona magára marad két gyermekével, a négyéves kis Rákóczi Ferencsel és Julikával, aki még alig pár hónapos. Nagyon fájlalja férje elvesztését. Szerette Rákóczi Ferencet, bár nem volt meg közöttük az a harmónia, amit kívánt volna. Zrínyi Ilona anyjának bátor, saját útjain járó természetét örökölte. így kissé idegenkedve fogadta Ferencnek anyjához igazodó politikáját, magatartását.

Férje halála után Zrínyi Ilona életét teljesen gyermekeinek szándékozott szentelni. A maga sorsától már semmit sem vár többé, csakis a fiút és lányt akarja vallásossá, igazzá, magyarrá nevelni. A bosszú gondolata távol áll tőle. Nem akarja a bosszút belenevelni a fiú lelkébe, de azért nem hallgatja el előtte azokat a rémségeket, amik családjával, az egész magyarsággal történtek Lipót uralkodása alatt. Gyermekeinek élve végzi háziaszonyi teendőit. Nem akar más lenni, csak egyszerű asszony, gyermekeinek élő anyja.

De a sors mást kívánt tőle. Elébe hozta Thököly Imrét. A fiatal kuruc vezér sorstársa volt Zrínyi Ilonának. Az ő apja is résztvett a Wesselényi-féle összeesküvésben s neki is oda-
veszett egész vagyona. A Thököly lányok, Török Imre leány-
testvérei maguk is segítséget láttak s rokonaik csak nagy
utánajárás mellett tudták számukra megmenteni az anyai
örökségüket. A kis Thököly Imrét hű embere szöktette el a
szövetkezés hírének kipattanásakor és így vonta ki a bécsi
udvar keze alól. S most felnövekedvén, mindazok, akik a
jövőtől jobbat vártak, Thököly Imrére néztek reménykedve.
Mindez nem maradt hatás nélkül Zrínyi Ilonára. Megsze-
rette Thököly Imrét.

Férje halála után különben sem vártak rózsás napok
Zrínyi Ilonára. Magányos életének minden óráját megkese-
rítette az öregedő, szeszélyes és akadékoskodó Báthory Zsó-
fia. Vágya, hogy kimeneküljön ebből az egyhangú, anyósá-
nak fennhatósága alá tartozó életből, mind nagyobbra és
nagyobbra növekedett. Így, amikor 1678-ban Thököly Imre
megkéri a kezét, beleegyezik a vele való házasságba. De az
esküvőnek sok akadálya van. Első és legnagyobb akadálya
maga Báthory Zsófia, aki elszörnyedve hallja, hogy fiá-
nak felesége protestáns főúrnak akarja a kezét nyújtani.
Az akkori idők sem kedveznek a házasság megkötésének,
így történik, hogy az esküvőt csak 1722 június 12-én tartják
meg Munkács várában.

Az egyhangú napok sorát most eseményekben gazdag
élet váltja fel. Van kit féltetni, kiért rettegni, imádkozni. Mert
új szövetség támadt a császár ellen s a szövetség vezére Thö-
köly Imre. Ez a mozgalom nem tárgyal, nem beszél, fegyvert
ragad és fegyverrel akarja kiharcolni a magyarság igazát. S
Zrínyi Ilona ott áll Thököly Imre oldala mellett, résztvesz a
nemzetért folyó harcban. Amíg Thököly Imre az elégtelen-
nek élén harcol a császári sereg ellen, Zrínyi Ilona Munkács
várában tartózkodik és ügyes kézzel tartja össze a kormány
ellen szőtt szövetség szálait. Olykor meg lóra ül, ott lovagol
Thököly Imre mellett és elkíséri őt a legnagyobb utakra is.
S közben kijut számára a megtiszteltetésből és ünneplésből.
Thököly szerencséje változatlanul emelkedik. Az ország
minden részéből hozzáserlegnek az elégedetlenek s mind
nagyobb és nagyobb terület hódol be a kuruc vezérnek. Er-

dély megválasztja fejedelemmé és a török a magyar királyi méltóságba akarja ültetni.

De aztán fordul a sors kereke s Thököly Imre magasba emelkedett szerencséje alá hanyatlik. A törökhöz kötötte sorsát és a török hanyatló hatalom már Európában. Hadi-szerencséje megfordul és barátait is elveszti a török portán, így történik, hogy árulóként fogságba is vetik. A török fogságból rövidesen kiszabadul, de magyar barátai sokat tanultak ebből az esetből. Már nem csatlakoznak hozzá olyan rendíthetetlen bizalommal, mint rövid idővel azelőtt. Maroknyi csapata napról-napra kevesbedik és az osztrák tábornokok serege elől kénytelen hátrálni és hátrálni. Már elveszti a Felvidéket és kénytelen Erdély határaitra vonulni.

Zrínyi Ilona két gyermekével bentszorul Munkács várában, Zrínyi Péterhez s anyjához, Frangepán Anna Katalinhoz illő bátorsággal és kitartással védi a várat Caraffa Antal tábornok ellen. A császári sereg hiába ostromolja az erős várat. A hőselekkü várúrnő és a lelkes katonák tartják a várat kis uruknak, Rákóczi Ferencnek. Csak egy van közöttük áruló, Absolon Dániel, a kancellár. De ez is elég, hogy a vár időnek előtte Caraffa kezére jusson. Mert Absolon Zrínyi Ilona tudta és engedelme nélkül prédálja a vár élelmiszerkészletét. S mire Zrínyi Ilona tudomására jut az élelmiszerkészlet fogyatkozása, már csak alig pár napra szóló eleséget tud katonái számára biztosítani. Zrínyi Ilona belátja, hogy nincs segítség. Gyermekeire is gondolnia kell. Munkács vára tehát kénytelen-kelletlen kapitulál.

A verőfényes napok után most ismét árnyék borul Zrínyi Ilona életére. Fogoly lesz. Gyermekeivel együtt Bécsbe kísérik, ahol elszakítják tőle fiát, leányát. Az Orsolyák zárdájába kerül és ez lesz a börtöne. A kinti világ zaja ide nem hatol be, s kolostori magányában csak alig-alig hall híreket Rákóczi Ferencről, Rákóczi Júliáról. Most érti csak meg és most érzi csak át igazán, min mehetett keresztül anyja a gráci fogságban. Vérzik a szíve gyermekeiért. Hisz tudja, mit tettek öccsével, a Zrínyi-család utolsó férfitagjával s mint kényszerítették apácává a kis Zrínyi Aurórárt. Kétkedni kezd, hogy vajjon azok az eszmék és tanítások, miket Ferenc és Júlia lelkébe csepegtetett, megmaradnak-e érintetlenül az idegen környezetben is. Feszült várakozással lesi a kintről beszivárgó híre-

ket. S megtudja, hogy fiát a neuhauseni kolostorba, a jezsuitákhoz vitték nevelés végett. S hogy fiának, akinek Lipót király volt a keresztapja, Kollonich lesz a gyámja. Kollonich csak németnek nevelheti a gyermeket s megmásítja mindazokat a tanításokat, amiket Zrínyi Ilona adott neki a hosszantartó munkácsi ostrom, meg az azt megelőző idők alatt. S Júlia felől sem érkezik jobb hír.

Vigasztalan napok ezek a kolostor magányában. Különösen, amikor olyan szívesen hangoztatják előtte, hogy Thököly Imre harcai nem vezetnek eredményre. Sem imádság, sem olvasás nem űzi el ilyenkor azokat a gondolatokat, amik Zrínyi Ilona lelkét kísértik.

De Thököly Imre a vesztett csaták mellé győzelmeket is sorakoztat. Ilyen a zernyesti ütközet, ahol magát Heiszler tábornokot is elfogja. A bécsi udvar előtt nagy kegyben állott a tábornok. így hát tárgyalásba bocsátkoztak Thököly Imrével Heiszler tábornok kiváltásának érdekében. Thököly Imre feleségét és mostohafiát kérte cserében. A király a fejedelemszabadság bocsátását meg is ígérte s ígért még tizenkétezer arany váltságdíjat is Heiszler tábornokért, de a kis Rákóczi Ferenc kiadását kereken megtagadta, öt hónapig tartott az alkudozás. Végül is Thököly Imre lemondott a kis Ferencről és beleegyezett, hogy a tábornokért feleségét és a kialakult váltságdíjat kapja meg.

Zrínyi Ilona kételkedő reménnyel hallgatta ezeket a híreket. Vérzett a szíve a fiáért. Különösen, amikor hallotta, hogy Kollonich minden igyekezetével azon van, hogy a gyermekből jezsuita papot neveljen. Mégis, amikor 1692 februárjában megnyílt a szabadság ajtaja, búcsút mond a gondolatnak, hogy fiát is magával vihesse. Fájó és egyben örvendező szívvel hagyja ott az évek óta lakott kolostori börtönt. Fáj a szíve elválni gyermekeitől és örül viszontlátni férjét és visszanyerni a szabadságot, az életet. Néhány fegyveres kíséretében utazik Tokaj felé. Ott megpihen egy rövid ideig, aztán Erdélyen keresztül megy Thököly Imréhez, akit a császári hadak már Moldvába szorítottak vissza.

Most minden napját férje mellett tölti el. Vele reménykedik és vele csügged, úgy ahogy a szerencse kacérkodik Thököly Imrével. De magában érzi már, hogy Thököly ügye vesztett ügy. Mégis biztatja, reménnyel táplálja férjét és gondosan

eltitkolja előtte, hogy a kolostor nyirkos levegőjében betegséget szívott magába.

Gyermekeiről nem kap kedvező híreket. Leányát férjhez adták Aspremont grófhoz. A leányt teljesen németté nevelték. Amikor elbúcsúztak egymástól, szívében elkeseredve, úgy vett tőle búcsút, mintha nem is magyar anya gyermekétől búcsúzna. Fiáról sem tudja, hogy mit tartson. Kollonits tanácsa nem fogott a fiún. Rákóczi Ferenc hűgának befolyására megváltoztatta szándékát és cserbenhagyta a színes terveket szövögető Kollonits bíbornokot. Most a másik végletbe kerül. Nem akar pap lenni, de beleveti magát az udvari élet mulatóságaiba. Zene, kártya, szép asszonyok között tölti el napjait, amikor anyja Thököly Imre oldalán még mindig a magyar szabadság felvirradását reméli és lesi. Aztán a tizenhétéves ifjút nagykorúsítják és hozzáadják feleségül Sarolta Amálka hesseni hercegnőt. Már nem mulató főúr, visszavonul birtokára, de anyjával nem keres összeköttetést.

És múlnak a napok, telnek az évek. Viszontagságos élet, amit élniök kell. Harcban, háborúban telik az életük és Zrinyi Ilona mindig ott van a küzdő katonák mellett. Szinte maga is résztvesz Thököly Imre harcaiban. De a zentai csata 1697-ben ennek is véget vet. Veszített csata volt az, amely végleg megpecsételte Thököly Imre és Zrinyi Ilona sorsát. Nem volt azon túl már miben reménykedni. A január 26-iki karlovici meg egyezés megteremtette a békét a magyar király és a török szultán között.

A karlovici béke X. cikkelye Thökölyre és híveire vonatkozik. Megengedi nekik, hogy a török porta területén békésen élhessenek, de örökre elzárja őket Magyarországi területéről. Zrinyi Ilonának tehát választania kell. Vagy visszamegy birtokaira és gyermekeivel megosztva az őt illető örökségen, hatalmas főasszonyként él, vagy eszi a számkivetés kenyerét férje oldalán. Az utóbbit válassza. Megosztja férjével a viszontagságot.

A porta Nikodémiát jelölte ki Thököly Imre és Zrinyi Ilona állandó lakhelyéül. Iszmitben, a Nikodémiától kétóránnyira fekvő szelíden lejtősködő hegyoldalak között elterülő völgyben laktak. A majorházból, amely a völgy közepén, közvetlenül a pisztrángos patak mellett feküdt, el lehetett látni egészen a városig, a városnak omladozó kőfaláig. Szép vidék

volt Iszmit. Virágos völgynek is nevezték, Körülötte, amerre csak ellátott a szem, fácános erdők, meg széles kiterjedésű szőlős- és gyümölcskertek borították be a hegyoldalakat. Nyugalmat, békét árasztott magából ez a völgy s aki csak látta, elmerült szépségeinek szemléletébe. De Zrínyi Ilona lelkének nem nyújt maradéktalan boldogságot. Mert az ő lelke elszáll Nikodémiából, el Magyarország, Munkács vára felé.

Egészen kicsiny udvartartása van. Egy titkár, írnok, udvarmester és négy szolgáló képezi egész személyzetét. De keveset is törődik az udvartartásával. A nikodémiai tartózkodás alatt a vallás az egyetlen vigasza. Ez vigasztalja meg a hazájából való száműzetésért és ez ad neki megnyugvást és hitet betegségében is. Mert Zrínyi Ilona beteg. Már Nikodémiába érkezete előtt beteg volt. A kolostor nyirkos levegője megtámadta a tüdejét. Akkor keveset törődött a bajjal, most azonban mind jobban erőt és erőt vesz rajta a betegség.

Hat hosszú évet tölt még el Nikodémiában. Ezalatt az idő alatt fia már főispánja Sáros vármegyének és a messzi vidékről Zrínyi Ilonához is elszáll felőle egy-két kósza hír. De az 1703. év májusát, amikor Rákóczi Ferencnek, a szabadság vezérének zászlaját Váriban és Tarczán kitűzik, már nem éri meg. Férje karjai között hal meg, a tavasz kezdetén, 1703 február 18-án.

Holttestét a galatai lazaristák templomában temették el. Ott pihent Zrínyi Ilona egészen 1906-ig, amikor fiának holttestével együtt hazahozták és Kassán helyezték el hamvait.

Küzdelmes élete volt. Gazdagság, szegénység, egyhangú életmód, és az eseményekben tobzódó évek váltogatták egymást életében. De mindenkor úgy viselkedett, mint a Zrínyiek és Frangepánok méltó utóda, mint az a magyar nő, akire később élők csak büszkén nézhetnek fel s aki eszményképük kell, hogy legyen, mindenkor.

Laczkó Márta.